

Hagymás István

János király (Vaknap) II. rész

Tudnunk kell, hogy Erzsébet királynő (I. Erzsébet angol királynő, született: London, 1533. szeptember 7-én, meghalt: London, 1603. március 24.) szívesen tetszelgett a „szűz királynő” szerepében, és mindent megtett azért, hogy ennek az egész ország a tudatában legyen. Gyakran előfordult, hogy az antik holdistennő, Diána képében jelent meg. Előfordult, hogy vízi parádék alkalmával félhold alakú tavat ástak és ez szolgált díszletül Diána holdistennőt idézve, mivel a királynő kedvelte a szűz istennőre való célzást. Shakespeare minden valószínűség szerint próbált megfelelni és eleget tenni a királynő elvárásainak, s talán ezért nem véletlen, hogy darabjaiban a Hold szinte mindig kitéüntetett szerepet kap. Erzsébetet törvénytelen származásúnak nyilvánították és kizárták a trónutódlásból. Sohasem koronázták meg, férjhez nem ment, (törvényes) gyerekei nem születtek. Nem kell sok képzelőerő ahhoz, hogy a darabba „mesterségesen beültetett” Richardban ne fedezzük fel az Erzsébet királynőben lakozó Holdat. Ne feledjük, hogy történetünk már a legelején az utódlást firtatja. Magasabb szinten ez trónutódlás, János király és Arthur konfliktusa, alacsonyabb szinten pedig földöröklés, Róbert és Filep konfliktusa. Ennek a sok ismeretlenes egyenletnek a jelek szerint Richard a megoldó-képlete, aki a törvényes és törvénytelen véletlenek összjátéka folytán ki is billenti, és ideiglenesen vissza is állítja azt a bizonyos törékeny időegyensúlyt. Ő is földnélküli, de övé az ország, koronázatlan, mégis királyi, a kisebbik világító (Hold) mégis úrrá lesz a Napon, és talán ez az utolsó tétel a legegyetemesebb. Shakespeare-nek ugyanis Erzsébet (Diána) királynő mellett voltak még „holdas” kortársai.

Galileo Galilei ugyanabban az évben, 1564-ben született, mint Shakespeare. Ő volt az első emberek egyike, aki a távcsövet az égbolt tanulmányozására használta. Ő talált rá először a Jupiter holdjai közül négyre, kikövetkeztette, hogy a holdak keringenek bolygójuk körül, mivel ideiglenesen eltűnnek, vagyis a Jupiter mögött haladnak. Rájött, hogy a Vénusz bizonyos szempontból hasonlít a Holdra, tekintve, hogy fogyó és növekvő fázisokat mutat. A Vénusz fázisainak megfigyelése, vagyis „holdsága” igazolta, hogy a bolygó a Nap körül kering és ez erős érv volt Kopernikusz napközpon-tú világmépe mellett. Galileo fedezte fel a Hold krátereit és hegyeit. Nézetei miatt, de elsősorban a heliocentrikus világmépe hangoztatásáért, az inkvizíció 1633-ban betiltotta könyveit. A katolikus egyház csak 1992-ben érvénytelenítette az ítéletet. XIII. Gergely pápa a naptárat ugyan megreformálta, de az időt és a Napot a katolikus egyház csak a XX. század végére érte utol. Jellemző módon az egyház 1616-ban, Shakespeare halálának évében, az ún. első Galilei-per idején tette a tiltott könyvek listájára Kopernikusz *Az égi pályák körforgásáról* című alapművét, amelyben a lengyel csillagász ismerteti a Nap-közpon-tú modellt, tárgyalja a precessziót, foglalkozik a Hold mozgásaival és fogyatkozásaival.

Johannes Keplert (1571-1630) édesanyja vezette be a csillagászat rejtelseibe. Megmutatta neki az 1577-es üstökösöt és az 1580-as holdfogyatkozást. Később, mint tudós csillagász, matematikus, optikus, 1604-ben megfigyelte a fényes szupernóvát, megfigyeléseit *Új csillag a Kígyótartó lábánál* című könyvében adta közre. A nevét fémjelző sok tudományos tételt és híres törvényeit most fontosságuk ellenére nem említjük, két érdekességre viszont felhívnánk a figyelmet, amelyek jól jellemzik a kor viszonyait, amelyben élt. 1620-ban anyját boszorkánysággal vádolták meg, bebörtönözték és csak Kepler közbenjárásának és hírnevének köszönhető, hogy 14 hónapi fogság után kiengedték. Kepler élete vége felé több éven keresztül nem kapott fizetést, asztrológusként tengette életét és nyomorúságos körülmények között halt meg.

Nem állítjuk, hogy Shakespeare ismerte volna kora csillagászainak minden művét, de csodálkoznak azon, ha reneszánsz emberként éppen az újonnan megszülető-félben lévő asztronómia tudományának eredményei kerültként volna el a figyelmét. Valójában, ahogy erről már tettünk említést, egyszerre két korban élt, úgy is mondhatnánk, két időben. Hódolt Erzsébet királynőnek, tisztelte és szerette annak mitikus holdságát, holdi szüzességét, talán kicsit el is hitte neki, hogy az, akinek-aminek mutatja magát, de ettől függetlenül is a vérében volt a régi archaikus, geocentrikus világ gazdag lüktetése, hiszen abba született bele, a saját bőrén tapasztalta meg, hogy „nem úgy van most, mint vót régen”. Másfelől viszont felvilágosult (és nem megvilágosult) révén, nagy érdeklődéssel fordult az új, Nap-központú világ felé, ahol Kopernikusz óta a Föld a többi bolygó közé soroltatik, elvesztvén központi szerepét, és ezen a réven az égi és a földi történések között is megszűnik az életkülönbség. Alkotásaira is ez a kettősség jellemző: szinte minden művében érződik, hogy szereplői egyszerre mitikus ősképek és reneszánsz individuumok. Talán ettől a kettős természettől olyan bonyolultak a Shakespeare-i történetek, és sokszor kifürkészhetetlenek a szereplők, s a szövegek szövetét is ettől találjuk oly gazdagnak. Shakespeare nagy egyesítő elme, aki a világot egyszerre látja és láttatja egészében is, mint a „régiek”, és részleteiben is, mint az „újak”.

Érdekes, és erről már Shakespeare nem tehet (vagy ki tudja?), hogy születése és halála is egy napra esik, történetesen április 23-ra, legalábbis az Angliában akkor még érvényes Julianus-naptár szerint. (A Gergely-naptárban ez – tudjuk – 11 nap eltérést jelent, vagyis május harmadikát.) Április 23-a viszont Oroszlánszívű Richard választott védőszentjének, Szent Györgynek a napja, 1222-től pedig Szent György Anglia hivatalos patrónusa. Jankovics Marcell szerint: „György elképzelhetetlen ezüstszőrű paripája nélkül, benne a mitikus naphéroszok holdparipája reinkarnálódott.” (Jankovics Marcell: *Jelkép-kalendárium*, Panoráma Kiadó 1988, 121. oldal.)

Kicsi a valószínűsége, hogy Shakespeare ne tulajdonított volna jelentőséget annak, hogy születése (és halála?) okán köze van Szent Györgyhöz, hogy különleges mitikus kapcsolatban áll, nemcsak magával a szenttel, de Oroszlánszívű Richarddal és Angliával is, sőt, ami talán a legfontosabb, hogy a szent paripája révén, magával a Holddal is. Hajszálpontosan 52 évet élt, ez pedig talán a legfontosabb „Hold-szám”: ennyi hetet tesz ki egy kerek esztendő. Talán ezekből a furcsa törvényes véletlekből fakad, hogy korunk csillagásza is megsejtették Shakespeare különös üzenetét, amely ezúttal nem a műveiből olvasható ki, hanem teljes körre írható pályájáról, ahol hetekben méretik az idő. Az Uránusz a naprendszer hetedik bolygója, Sir William Herschel fedezte fel 1781-ben. A csillagász eredetileg III. Györgyről, támogatójáról, az angol uralkodóról nevezte el a bolygót Georgium Sidusnak (György csillaga). Később keresztelték át Uránuszra, mivel ez a név jobban illeszkedett a többi bolygó görög-latin elnevezéséhez. Az Uránusznak 27 ismert holdja van, amelyeket javarészt Shakespeare műveinek szereplőiről neveztek el, legtöbbször a *Viharból* (Ariel, Miranda, Caliban, Sycorax, Prospero, Stebos, Stephano, Trinculo, Francisco, Ferdinand), de „hold” még Cordelia a *Lear királyból*, Ophelia a *Hamletből*, Bianca a *makrancos hölgyből*, Cressida a *Troilus és Cressidából*, Desdemona az *Othelloból*, Júlia és Mab a *Rómeó és Júliából*, Portia a *velencei kalmárból*, Rosalinda az *Ahogy tetsziből*, Margaret a *Sok hűhó semmiértből*, Perdita a *Téli regéből*, Cupido az *Athéni Timonból*, Titánia, Oberon és Puck a *Szentivánéji álomból*.

Holdas kitérőnk után maradjunk továbbra is egy gondolat erejéig ennél az égitestnél, hiszen holdból, mint tudjuk, egyszerre legalább öt is van a *János királyban*. Már csak az a kérdés, miként rendezzük el a szereplőket. A négy „alkotórészből” álló mag lehetne a Föld, az ötödik elem (quinta essentia) a körülötte keringő Hold. Vagy pl. a központ lehetne a Nap, a „keringő” a Föld, ha heliocentrikusan nézzük. De maradhatnánk továbbra is a Földnél, mint központnál, a „keringőt” tételezve Napnak, és máris geocentrikusan látjuk a világot. Eredeti elképzelésünk: négy (vak) Nap körül kering egy (vak) Hold, és ezzel az idő kifekélyesedik, stb. Úgy tűnik, Shakespeare-nél fontosabbak az „is-is”-ek, mint a „vagy-vagy”-ok. Ha tovább „evezzünk” a történetben, azt tapasztaljuk, hogy Shakespeare sorsdöntő szerepet szánt a vizeknek, amelyek a legváratlanabb helyen és időben, a legkiélezettebb

helyzeteknél folytak, hullámoztak, áradtak a darabba(n). A második felvonás első színében Ausztria így jellemzi Angliát:

„Ausztria:
Meg a fehérlő, halványképű mart,
Mely visszarúgja a zúgó tenger-árt,
S elzárja más földtől szigetlakóit,
Míg e tenger-sövényű Anglia,
E vízfalú vár, biztos menedék”

Anglia, de legalábbis egyes része, a mundán asztrológia szerint a Rák jegyeit viseli, amelyben a Holdnak van ún. otthona, és (mint az idézetből is látszik) vizes karakterű ország. Franciaország ezzel szemben a Rák melletti Oroszlán jegytulajdonságait viseli, amelyben a Napnak van otthona. Tüzes karakterű, de a darabban, a (száraz)földet testesíti meg. (Ős)elemek tekintetében ezek szerint a víz és a föld harcát követhetjük végig a történetben, más vonatkozásban a Holdét és a Napét. Mivel a Hold általában uralkodik mindenfajta vizeken, úgy tűnik, hogy az elemek csatája döntetlennel ér ugyan véget, de ez, éppen a Holdnak (Richard) köszönhetően, aki a darab egész ideje alatt a „vizek felett lebeg”, elég ahhoz, hogy a vizes Anglia jusson tovább.

A második „vizes idézet” János királytól való (második felvonás, második szín):

„János király:
Csapjon tovább is jogunk árvize?
Mely gátod által megbosszantva útján,
Kihág szokott medréből, s elnyeli
Zavart folyammal szomszéd partod is,
Ha nem hagyod ezüst hullámaid
Békén lefolyni a nagy óceánba.”

Újfent nézőpont kérdése csupán, hogy a jog vizén vagy a víz jogán szól-e János, amikor francia földet követel. Tény, hogy mint gyenge uralkodó (vak Nap), nem a tüze erejére, hanem segítőjének, Richardnak, vagyis a Holdnak vizeket felkorbácsoló energiáira számít. Az ezüst a Hold színe, a medréből kihágó ezüst hullámot ezek szerint szintén Richard akarata vezérli, végső soron tehát Jánosból Richard beszél, a Napból a Hold, a jog árvize mögött a Holdat kell keresnünk.

Továbbra is a második felvonás második színében vagyunk, amikor a békeség kedvéért Lajost és Blankát egy polgár javaslatára Angiers falai előtt házasságra buzdítják:

„Polgár:
Két ily ezüst ér, ó! ha egyesül,
Dicső az, összecsatoló partinak:
S két egyesült ér, ily két partja ti
Lesztek, királyok, e két fejedelmi
Vérnek, ha őket egybeköltitek.”

Többértelmű *ér* szavunk ezúttal a csermelynél kisebb folyóvizet és egyszersmind a véredényt, a vérkeringést vezető csőrendszer egy szakaszát jelöli, vagyis egyszerre külső és belső terek meghatározója. Odakinn a partok, az országok, a földek, a fiatalok teste csatolódnak össze, idebenn az ezüst erek és a bennük folyó királyi vér egyesül. Ismét a föld és a víz a két főszereplő, de ezúttal az elemek békés vegyülésének, alkímiai konjunkciójának lehetünk tanúi. Az ezüst szín itt is áruklódó, azt jelzi, hogy fiataljaink testnedveit most is a Hold ereje árasztja, ömlesztzi.

Érdekes, érdekes (újabb erek) elgondolkodni az „összecsatoló parti” szóösszetételén. A mai szóhasználatban akár esküvőt, házasságkötést, esetleg lakodalmat is érthetünk alatta, tekintve, hogy parti szavunknak van előnyös házasság, mulatság, összejövetel, stb. értelme is. Arany János mindazonáltal a part szó többes számú, régies alakját írta le, és az említett erek partjaira gondolt. Arany ereit nem zökkentette ki az idő, maradtak továbbra is ezüstök, de úgy látszik, hogy a partikat már csak külön lábjegyzetben értjük (újabb ér) „Aranyul”... Ugyanennek a felvonásnak ugyanebben a színében közli Fülöp király, hogy a nászünnepe a angiersi Boldogasszony templomban tartatik:

„Fülöp király:
Angiersi nép, nyisd meg tehát kapud,
S ereszd be, akit megbékéltettél:
Mert Boldogasszony templomába mindjárt
Meg fogjuk ülni a nászünnepelet.”

Vizet ugyan nem találunk az idézetben, de van helyette egy templomunk, az angiersi Boldogasszony templom. Boldogasszony Szűz Máriát rejti, akit szokás volt Holdon álló, ún. Napbaöltözött Asszonyként, Holdsarlós Madonnaként ábrázolni. Ez az angol Boldogasszony egy lehet a magyar ősvallás anyaistennőjével, Nagyboldogasszonnyal, akiben egy pogány kori Hold-kultusz nagy anyját tisztelhetjük. A moldvai csángóknál Babba Máriának hívják, és úgy vélik, hogy a Holdban lakik.

Ezen a helyen érdemes megjegyezni, hogy a darab női szerepei, szereplői közül talán Eleonóra illik leginkább a „nagy mama”-ság, hiszen Richardnak, Arthurnak és Blankának is a nagymamája egyszerre. Legnagyobb hatással mégis király fiára van, akit a háttérből mozgat, mindazonáltal nem elhanyagolható unokáira és a többi szereplőre gyakorolt ereje sem. Tudnunk kell, hogy a történelmi Eleonóra Franciaország Aquitánia tartományából származik, az Aquitánia kifejezés pedig magában rejti a régió vizes-Holdas karakterét. Van tehát egy földes karakterű Franciaországunk, benne egy vizes tartomány és egy „angolos város”: Angiers, Mi ez, ha nem egy újabb Shakespeare-i Jin-jang?

Anélkül, hogy mélyebben belebocsátkoznánk a darab női, ígéretesnek látszó, pszichológiai vonatkozásaiba, észre kell vegyünk, hogy fő riválisaink (János, Arthur) anyáinak (Eleonóra, Constantia) dominanciája összefügghet a „fiúk”, fiaik pipogyságával (János király másik gúnyneve a Puhakardú volt). A két nő ugyanazt a Hold-minőséget hozza a darabba, egy archaikusabb, matriarchátusi szinten, mint amelyet Richard Holdja képvisel egy újabb kori, férfiak uralta világban. Tény, hogy a darabban kettőjük halála egybeesik, történetesen április elsejére. Április elseje Hugó napja, lehet, hogy „húgai” voltak egymásnak? Vagy öngyilkosok lettek, mint Júdás, aki ezen a napon akasztotta fel magát? (Egyes elemzők feltételezik, hogy Eleonóra és Constantia egymástól függetlenül, „bánatukban” kezelték magukat.) Bárhogy legyen is, mindenképpen összetartoznak, szegéről-végről rokonai is egymásnak, ha nem is egészen vérségi alapon.

Más a helyzet Richard (Filep) anyjával, Faulconbridge-nével, aki, mint tudjuk, törvénytelen fiat szült, hűtlen volt férjéhez, és sokáig titkolta, hogy „kakukkfőkökát” nevel. Richard tehát, akinek van is anyja, meg nincs is, ezek után nem véletlenül válik a darab legélelmesebb figurájává. A játékban véges-végig (túl)kompenzálja az ősbizalom hiányából fakadó „személyiség-fekélyt”, és meg-megújuló elevenséggel bizonygatja léte értelmét, nem is akármilyen eredménnyel.

Lajoshoz, akiről megállapítottuk, hogy igazi marsi-harcias karakter, Shakespeare egy eredendően magát alárendelő, fiatal lányt társít, aki felett a férfi kiélheti minden agresszív ösztönét, meggyalázva, megszegyenítve, női mivoltában megsemmisítve Blankát, feleségét.

Pandolf csak „egy istent ismer”: a pápát, de ez éppen elegendő ahhoz, hogy mindenkit maga alá rendeljen és elérje célját. De ne szaporítsuk a szót, térjünk vissza a régi mederbe, János király vize-ihez.

A negyedik felvonás második színében János király n(N)apját elnyomja az ár:

„János király:
Öcsém, megengedj: elnyomott az ár,
De újra fönt lélegzem, a habon.”

A király szavai már a közelgő véget sejtetik, János saját haláltusájának képeit vetítik előre. Jellemző módon ez az alig fénylő, tűzében megfogyatkozott Nap-archetípus éppen halálában kapja vissza belső tűzét, amely nem hogy visszaadná erejét, éppen ellenkezőleg: felperzseli, elpusztítja. A gyógyír a fagyott vizekben, jégcsapokban, folyóvizekben, vagyis a Hold uralta életvizekben lelhető meg, de már késő:

„János király:
Ez a sebes tűz hamvává zsugorít
(...)
S nem hívja senki a telet nekem,
Hogy számba dugná jégcsap ujjait;
Se országom minden folyóvizét
Égő szívemre nem vezérlitek”
(ötödik felvonás, hetedik szín)

A királyt megmérgezték, a mérég égő pokollá változtatta János bensőjét, a merénylet elkövetője pedig a történet szerint egy szerzetes pap volt. Ezt megelőzően (tudjuk) Richard kirabolta a papokat:

„Richard:
Hogy boldogultam a papok között,
Arról beszéljen gyűjtött összegem.”
(negyedik felvonás, második szín)

Úgy tűnik, mintha a papok ezt a bizonyos kifosztást a királyon bosszulták volna meg, végső soron tehát János király halálát Richard „önhasznának” köszönheti.

Az sem lehet véletlen, hogy Arthurra, aki éppen menekülő-félben lévő fen(n)ség – legalábbis amíg a magas falon van –, éppen hajósinas mezt ad Shakespeare, amely eltakarja. A csíkos matróztrikó a mindenkori vizeket, azok hullámaint idézi, a Hold pedig ugyanezeket a mély vizeket igézik. Arthur nemcsak azzal veszti el fen(n)ségét, hogy a mélybe veti magát, de már ezt megelőzően is, amikor a „vizes mezt” magára ölti. Halálának ezek szerint nemcsak bátyja színének kövei, de unokatestvérének, Richardnak „Hold-vize” is okozói.

Lássuk az idevágó idézetet a negyedik felvonás harmadik színéből:

„Arthur:
A fal magas; de már én csak leugrom. –
Jó föld, kegyelmezz, meg ne üss nagyon! –
Vagy ismer itt vagy senki; ha igen:
Ez a hajósinas-mez eltakar.
Félek, de már csak ráadom fejem.
Ha lent vagyok, s lábam ki nem törött,
Ezer kibúvóm lesz tovább inalni.
S mindegy, szökőben, vagy itt fogva halni.
(*leugrik*)

E kövekben bátyám szíve van. –
Lelkem fogadd, Ég! testem Angolhon!
(*meghal*)”

A negyedik felvonás végén Richard furcsa vízi-vizes halált kíván Hubertnek, azt gondolván, hogy ő a felelős Arthur haláláért:

„Richard:
(...) s ha vízbe fojtanád magad,
Csak egy kanálba önts egy kis vizet,
Az, mint egész nagy tenger, oly elég
Lesz ily gazembert megfullasztani.
Felette súlyos a gyanúm reád.”

Mint a történetből kitetszik, De Burgh Hubert, a király főkamaraása tényleg kapott utasítást János-tól Arthur megvakítására és meggyilkolására, de a királyhoz és a fen(n)séghez is hú alattvaló képtelen volt teljesíteni ezt a végzetes parancsot. Lehet, hogy (mint ezt korábban észrevettük) Richardnak több köze volt Arthur halálához, mint Hubertnek? Minden valószínűség szerint. Hubert is olyan szereplője a darabnak, aki igazi hús-vér lény, érző lélek, akiben az emberi, a humanista előbbre való, mint a parancsot minden körülmények között vakon teljesítő báb, (csillag)mítoszi archetípus. Nevéből ítélve vadásznak kellene lennie (Szent Hubertusz a vadászok védőszentje). A történetben vadászatról nemigen esik szó (hacsak nem embervadászatról), ami azt jelenti, hogy szinte neki magának kell megtalálnia a saját helyét a darabban, és ez a jelek szerint nem megy neki olyan sikeresen, mint Richardnak, aki szinte végig elemében van.

Első emlékezetes cselekedete éppen az, hogy nem cselekszi meg, nem hajtja végre a rábízott (bér?)gyilkosságot, meggondolja magát. Igaz, okoz neki némi fejtörést ez az ingyen osztott kegyelem, ez az „önérdek meg nem valószínűsítés”, és azért ráruházott (telj)hatalmánál fogva szavakkal bünteti, kínozza „áldozatát”, de igazságérzete és atyai-égi mindenhatósága mégis felülkerekedik benne és (halál)büntetés helyett étellel jutalmazza a fiának is beillő kis herceget.

Az elmondottak alapján mindenekelőtt jupiteri karaktert kell feltételeznünk alakjában: mindenhatóság (teljhatalom, hatalmában áll büntetni és jutalmazni), igazságosság, hűség, atyaiság, öntörvényűség, villámok (gondoljunk a kínozóeszközökre, az izzó vasakra), „égiség”, fennlevőség (János király „Az Égre” kéri, hogy teljesítse kívánságát), stb. Másfelől viszont (és ezek is igen fontos, emlékezetes, meghatározó, sorsdöntő, stb. cselekedetek) ő az, aki közli a királlyal az öt Hold esetét, később általa tudjuk meg, hogy a királyt megmérgezték és szintén ő a hírhozója az új király(jelölt) megjövetelének. A fentiek egy másik mitikus bolygóistenségre illenek, történetesen Merkurrá, akinek „hivatalból van köze a pénzhez”, hiszen ő a király kincstárnoka (főkamaraas), ő a józaneszű, mindentudó hírhozó-hírvivő, aki rokona Gábrriel arkangyalnak is, de köze van az okkult, misztikus, babonás képzetekhez is, a hermetikus tudáshoz, mint Hermésznek (gondoljunk az öt Hold jelenségeinek kommentálására), de mint a Naphoz legközelebb álló bolygó, aki egyben a legkisebb is, első kézből informálódik és leggyorsabban közli az információkat. Talán kicsiségének tudható be, hogy Richard egy kanál vízbe is belefojtaná, stb.

Csak találgathatjuk, hogy miért vonta össze Shakespeare személyében ezt a különben két szereplőre szabott szerepet. Tény, hogy csillagmítoszilag a Jupiter (Hubert) a Rákban (Anglia) erőben van. Továbbra is talány, hogy a darabban egyébként szereplő híradók mellé miért kellett Hubertre bízni a híradás merkúri feladatait is. A vizeket tovább idézve szépen csengenek vissza Salisbury szavai az ötödik felvonás végén, Melun halálakor:

„Salisbury:
S mint a dagály, ha megtér, meglohad,
Elhagyva árt és rendetlen folyást,
A túlcsapott part közé megvonulunk
És folydogálunk engedelmesen
Az óceánba: János nagy királyhoz. –”

Ahogy a darab elején János király árvize rontott a francia partokra, úgy most Salisbury apálya folyik vissza engedelmesen ugyanerről a francia földről, vissza az óceánba, Jánoshoz. Már jóval Shakespeare előtt tisztában voltak az emberek a Hold dagályt-apályt okozó hatásával. Nyilvánvaló, hogy ezúttal is a Richardban lakó Hold mozgatja láthatatlanul a látható vizeket. Melun francia tiszt, aki már sebesülten lép színre, szinte meghalni jön, de halála előtt a franciákhoz átállt főnemest, Salisburyt figyelmezteti, hogy Lajos, ha leverné az angolokat, egyben végezne az „átálltakkal”, tehát magával Salisburyval is, és ezért kéri a grófot, hogy vonuljon vissza (mint az apály). Utolsó szavaival még azt is elárulja, hogy egyik őse révén benne is van némi angol vér, és üdvözlöttei barátját, Hubertet.

A víz oda-vissza mozgását a (fő)emberek ide-oda pártolásával, vetődésével, származásával, stb. állítja párhuzamba Shakespeare: Salisbury eredetileg angol gróf, majd átáll a franciákhoz (meggyőződés? gyengeség? árulás?), hogy aztán ismét visszavonuljon, és újfent Jánost pártolja. Hubert eredetileg angiersi polgár (talán maga az a bizonyos polgár, aki összeadta, összeadatta Lajost és Blankát?). Angiers egy kicsit (tudjuk) angolos, de a polgárai azért franciák, Hubert meg egyenesen az angol király főkamaraosa. Melun a francia sereg tisztje, francia gróf, de (mint bevallja) ereiben angol vér csörgedez egy ősének köszönhetően. Ami pedig a legszebb az egészben, a neve: Melun. A szó jelentése dinnye. A dinnye, legyen görög- vagy sárga-, az egyik legnedvdúsabb gyümölcs, amely a szó legszorosabb értelmében a földön terem, ami azt jelenti, hogy belülről vizes, mint Anglia, kívülről meg földes, mint Franciaország. Shakespeare szebben már nem is rajzolhatta volna meg szavaival a Jang-jint, vagyis, hogy rokonai vagyunk egymásnak, a vizeknek, és a dolgok jelenlegi állása szerint éppen a negatív, a sötét, a vizes, a Holdas Jin energiák kezdték ki az időt... Az ötödik felvonás harmadik színében egy Híradó közli Jánossal, hogy a segélyhad, amelyet a dauphin várt, Goodwin zátonyán hajótörést szenvedett. Ugyanennek a felvonásnak a végén, közvetlenül a király halála előtt tudatja Jánossal Richard, hogy hadának legjavát egy éjjel az ingoványok között véletlenül a hirtelen jött árvíz elnyelte, mire János király meghal. Nincs igazi győztes, mert az angolokat is elmossa a víz (a saját szennyvizük), János királyostól, mindenestől. Richard nem bír magával, s bár a negyedik felvonás végén bevallja, hogy:

„Richard:
Kábult vagyok, s út-vesztve bújdosom
E zord világ vészes tüskéi közt.”

Utolsó erejével még egyszer elárasztja a hadakat, de az a bizonyos törvényes véletlen egy éjjel ár képében mintha Angliát is elnyelné. Talán ezen a helyen kell említést tennünk arról, hogy a fiatal János királybeli Richard Holdsága ebben a darabban még éretlenebb, kiforratlanabb, tapasztalatlanabb, vagyis alacsonyabb szintű formáját mutatja. Teljes pompájában és a legmagasabb szinten a Hold archetípusát majd csak Shakespeare utolsó darabjában, a *Viharban* láthatjuk. Prospero már mesterien, sőt a mesterfokozat feletti tartományban rendezzi közös dolgainkat.

Hogy pontot tegyünk Shakespeare János királyról szóló történetére, rendhagyó módon vissza kell utalnunk az időre és a sötétségre, hiszen, mint elemzésünkéből kiderült, ez a két fontos tényező már az indulásnál meghatározta a darab kimenetelét, és a végkifejletet. Nincs nehéz dolgunk, hiszen egy

olyan szereplő maradt hátra, aki az időért a szó legszorosabb értelmében felelős a „véres komédiában”, és ez Pandolf. Noha bíbornok, vagyis kívülről bíborpiros, belülről a lelke olyan fekete, mint a halál. Pap létére nem csak háborúra, ölésre buzdítja Fülöpöt és Lajost, de még a kis herceget is feláldozná a saját és a római egyház „önérdekeiért”. Igen, az archaikus világ hetedik, legkülső bolygóistenségéről, a külső sötétség és az idő atyjáról, Kronoszról van szó, vagyis Szaturnusz rejtőzik a bíbornok reverendája alatt. A mítoszi Kronosz (Szaturnusz) arról volt hírhedt, hogy féltette hatalmát még a saját gyerekeitől is, és ezért felfalta őket. Ezt teszi a mi Pandolfunk is, amikor a cél érdekében az emberáldozattól sem riad vissza, és aljas módon használja ki a darab legfiatalabb „fiának”, Arthurnak a szorult helyzetét, azt ti., hogy éppen aktuális ellensége, János fogságában van:

„Pandolf:
Elméd oly ifjú, mint véred, királyfi.
Halld hát beszélni jósló szellemem;
Már a lehellet, mellyel ezt kimondom,
Minden porszemnyi, gyszál-bökkenőt
Lefű az angol trónra vezető
Útból előled; jól figyelj tehát.
Elfogta Arthurt, jó; de míg e gyermek
Erében a hó élet játszadoz,
Nincs mód, hogy e bitor nyugton lehelljen
Egy óra-, egy perc-, egy pillanatig.
Mohó kézzel rabolt királyi pálcát
Éppoly mohón kell védni, mint nyéré;
Sikamlós téren aki áll, bizony
Hitvány fogódzó közt sem válogat.
Hogy János állni bírjon, bukni kell
Arthurnak; így lesz, mert csak így lehet.”

Szaturnusz attribútumát, a sarlós keresztet, Pandolf ugyan közvetlenül nem forgatja fegyverül, ehelyett viszont az egész francia hadat harcra, halálra mozgósítja. A sarló (tudjuk) lehet Hold-sarló is, s bár Richard és Pandolf más-más módon ugyan, de egymás ellen használják a saját sarlós fegyvereiket, mégis egyetemes homály és idő-fekély, vagyis maga a nagy semmi az, ami megszületik. A Semmi pedig, ha idővel társul, Valamit eredményez, pl. *János királyt*...